

Referanser: KM 11/03, KM 8/11, SKR 34/17

Arkivsak: 17/06668-2

Vern om skaperverket og kamp for rettferdighet

Sammendrag

Arealvern i samiske områder, - en saksframstilling som favner vidt.

Saksdokumentet tar utgangspunkt i gjeldende planverk innenfor diakoni og samisk kirkeliv. Kirkens omsorgstjeneste vektlegger nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kampen for rettferdighet. Det refereres til kirkens innsats innenfor tema «bærekraft og klimaendringer», og kirkens arbeid knyttet til urfolk generelt og til samene spesielt. Saksframstillingen redegjør for relasjonen mellom mennesket og naturen, der begge som en del av skaperverket er omsluttet av kirkens oppdrag. Kirkens omsorgstjeneste er det sentrale i diakonalt arbeid. Spørsmål som stilles er hvilken gyldighet Bibelens tekster kan ha for kirkens oppdrag i dag, når tekstene skal tolkes inn i vår tid. Det pekes på hvordan bibeltekstene kan behandles i lys av samenes og andre urfolks erfaringer, fra historisk tid og i dag, ut fra et forsoningsperspektiv med refleksjoner over dagens samfunnsendringer og hvilke konsekvenser de har, særlig med hensyn til naturødeleggelser.

Vern om skaperverket og kampen for rettferdighet har en særlig relevans for verdens urfolk. Dette på grunn av den nærhet til naturen som urfolk har både fysisk og åndelig sett, noe som gjør at det blir urfolk som først vil oppdage og siden i stor grad bærer konsekvensene av naturødeleggelsene.

Et annet anliggende som pekes på er at urfolks naturbruk og forvaltning av naturen og dens goder, i seg selv har vist seg å være bærekraftig, både økologisk, økonomisk og kulturelt sett. Spørsmål stilles om hvordan samfunnsmessige kontekster blir gjort relevante, utøves og løftes frem, i kirkens arbeid med vern om skaperverket. Hvordan og i hvilken grad er urfolks og samenes samfunnskontekst til stede på en synlig og likeverdig måte?

Dagens menneskeskapt samfunnsendring beskrives, og det pekes på hvordan dette skjer i et omfang som er svært ødeleggende for naturen og menneskene som står i relasjon til den. Dette fører til forringelser av samenes tradisjonelle og naturbaserte virksomheter og preger dagliglivets gjøremål. Det påvirker samenes fysiske og psykiske helse på en svært negativ måte. Dette er en hovedproblemstillingen i saksdokumentet. Kirkens oppdrag er å se, møte og bidra på en diakonalfaglig måte til vern av skaperverket og kampen for rettferdighet.

Det etterlyses videre en urfolksetisk tilnærming til bærekraftbegrepet, og menighetene utfordres til å skape arenaer for å rette oppmerksomhet mot utfordringer som slike inngrep avstedkommer for de mennesker som til enhver tid blir berørt.

Forslag til vedtak

1. Samisk kirkeråd slutter seg til hovedinnholdet i denne saksframstillingen. For arbeidet med revisjon av Den norske kirkes Plan for diakoni og Straegiplan for samisk kirkeliv vil Samisk kirkeråd understreke følgende:

a)

Den norske kirkes arbeid med vern av skaperverket og kamp for rettferdighet, omfatter også arbeid rettet som rettes mot urfolk i verden og mot samene i de landene der de bor. Dagens Strategiplan fastslår at Den norske kirke har et særskilt ansvar for å arbeide med spørsmål som samene i Norge er berørt av. Dette ansvaret må videreføres. Dette er en sentral del av kirkens oppdrag og tverrfaglige virksomhet, særlig innenfor diakoni.

b)

De sentralkirkelige råd må fortsette innsatsen innenfor de ulike former for samarbeid som de inngår i, for å oppnå en økt felles innsats for vern av naturgrunnet for urfolks kultur, nasjonalt og internasjonalt.

c) Det er viktig at det finnes tilgjengelig egnet og tilpasset ressursmateriale for menigheter om samenes og andre urfolks situasjon i de landområder der de bor og lever, om vern av naturgrunnet deres og om klimautfordringene som de er berørt av. Målet er at de mennesker som er berørt av menneskeskapte klimaendringer, ulike former for naturinngrep og forringelse av naturmiljøet, skal erfare at kirka tar deres problemer på alvor.

c)

Bispedømmene og menighetene må øke innsats med konkretisering av fokusområder og tiltak, i arbeidet med vern om skaperverket og kamp for rettferdighet innenfor de spørsmål som angår samene som urfolk i Norge. Det oppfordres til en aktiv synliggjøring av hvilke konsekvenser menneskeskapte endringer av naturen har for naturgrunnet for samisk kultur. Menighetene utfordres til å vise et økt kirkelig engasjement med solidaritet med de som bærer konsekvensene av naturinngrep, når følgene er at inngrepene forringer naturgrunnet for samisk kultur.

2. Samisk kirkeråd utfordrer bispedømmene og menighetene, særlig i samiske områder til å:

a)

- samarbeide med samiske institusjoner, med samiske organisasjoner og personer i samiske miljøer, lokalt, regionalt og nasjonalt, - utvikle kunnskaper som gir de ansatte i kirken et godt faglig grunnlag for å arbeide med vern av skaperverket og kampen for rettferdighet i samiske områder, - øke kunnskapen, kompetansen og bevisstgjøringen hos ansatte og frivillige i forhold til urfolks situasjon i verden i dag, når det gjelder bærekraft og naturgrunnet for deres kultur.

b)

Arbeide for å virkeliggjøre målene om forsoning som er vedtatt av Kirkemøtet, (KM 13/97) og bidra til at det finner sted et aktivt og langsiktig forebyggende arbeid med å etablere inkluderende fellesskap i regi av kirken.

c)

Løfte fram teologiske tema og teologiske tilnærminger som bidrar til fortolkninger av kristen tro i lys av arbeidet med vern om skaperverket og kamp for rettferdighet, slik at dette gir rom for at forkynnelsen og i arbeidet med gudstjenestelivet i menighetene, også preges av dette tema.

Saksorientering

Bakgrunn

Innhold

1. Innledning

- 1.1 Bakgrunn for saken
- 1.2 Kirkens innsats for skaperverk og bærekraft
- 1.3 Oversikt over innholdet i saksframstillingen

2. Arealvern

- 2.1 Hva forstår vi med arealvern?
- 2.2 Samisk kultur under press – når naturgrunlaget svekkes?
- 2.3 Åndelig omsorg for skaperverket

3. Kirkens oppdrag – i vår tid

- 3.1 Kirken har ressurser til å utføre sitt oppdrag
- 3.2 Forkynnelse, undervisning og diakoni har et kulturelt innhold
- 3.3 Tiltak i lokalmenigheten

4. Kirken og verdens urfolk

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

Med utgangspunkt i hva Bibelen og den kristne tro sier menneskets forhold til naturen, stilles det i denne sammenheng spørsmål ved hvordan kirken gjennom sitt oppdrag kan møte de utfordringene som de menneskeskapte endringene i samfunnet og i naturen har skapt i vårt tid.

Saksdokumentet belyser i særlig grad hvilken relevans disse spørsmålene har for samisk kirkeliv ut fra det mandat som Samisk kirkeråd har. I Strategiplan for samisk kirkeliv er det i kap 4.7 «Teologiske perspektiver», fremhevet at «Bibelen forteller at mennesket er tatt av jorden lik alle andre skapninger, (1Mos 2, 7.19), og at Gud har sluttet pakt med alt det skapte (1 Mos 9, 9-11).» (KM 08/11). Videre, i kapittel 5, handlingsorientert del, pekes det i 5.10 «Forsonings- og dialogarbeid», på hvordan forsoningsperspektivet ble lagt inn som grunnperspektiv i Den norske kirkes behandling av forslag til Finnmarksloven i 2003. (KM 11/03).

Dette er føringer som har relevans for det kirkelige urfolksarbeidet. Kirkens oppdrag omfatter diakonalt arbeid lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Gjennom diakonalt arbeid med problemstillinger knyttet til «vern om skaperverket» belyses vurdering av naturens bærekraft og hvordan menneskeskapte naturødeleggelser har svært negative følger. De som i størst grad er berørt på en negativ måte, er verdens urfolk. Det rettes oppmerksomhet mot naturinngrep i samiske områder og forringelser av naturgrunnet for samisk kultur. I den sammenheng vises det her til beskrivelser av aktuelle saker, og konkrete eksempler på naturinngrep som har store konsekvenser for de som er berørt. Det gis en kort innføring i hvordan dagens menneskeskapte klimaendringer, skaper problemer for de som lever av og i naturen, i form av naturbaserte næringer og levevis, med eksempler fra samenes situasjon i dag.

Kirkens oppdrag på disse områdene belyses her ut fra problemstillingen; Hvilke konsekvenser har naturinngrep og klimaendringer for de som blir berørt av dette i dag? Det teologiske standpunktet som saken bygger på er at både naturen og menneskene er en del av skaperverket, og er «skapt i Guds bilde».

Et siktemål i dette arbeidet er at det utarbeides egnet og tilpasset ressursmateriale på alle de samiske språkene, samt på engelsk og på norsk. Målet er å bidra til økt forståelse for og kunnskaper om samenes situasjon i de landområder der de bor og leve. Dette kan gi et bredere saksgrunnlag og skape mer oppmerksomhet omkring kirkens oppdrag i forhold til samisk kirkeliv og urfolksarbeid generelt. Det vil kunne styrke menighetenes og bispedømmenes i arbeidet med grønn kirke og klimaproblematikk. Det er også et mål å bidra til å styrke kirkens internasjonale arbeid med vern om skaperverket og kamp for rettferdighet, og å sikre at dette arbeidet også omfatter og er rettet mot urfolk. Her spiller Samisk kirkeråds representasjon i Kirkenes Verdensråds urfolksorganer, en svært sentral rolle.

1.2 Kirkens innsats for skaperverk og bærekraft

Kirkens innsats på dette sakfeltet er skal være både tydelig og synlig, og bidra til konkrete samfunnsmessige endringer som medfører forbedringer. De mennesker som er berørt av de menneskeskapte klimaendringene, ulike former for naturinngrep og forringelse av naturmiljøet, skal erfare at kirka tar deres problemer på alvor. Kirkens arbeid på dette området er både nasjonalt og internasjonalt, rettet særlig mot de følgene som klimaendringer, miljøødeleggelser, økt forbruk har for hele skaperverket. Drøfting av aktuelle bærekraftsspørsmål slik dette er definert av FN, er svært aktuelt i den sammenheng. De problemene som det her er snakk om er menneskeskapte. Det er snakk om forringelse av natur- og kulturlandskap, naturinngrep som følge av alle former for utbygginger og andre arealkrevende virksomheter, det er snakk om forurensning av drikkevann, utslipp som skaper luftforurensning osv. De menneskeskapte klimaendringene skaper i seg selv, svært negative konsekvenser for den økologiske, økonomiske og kulturelle bærekraften i geografiske områder som er avgjørende for samspillet i naturen på jorda som helhet.

«Skaperverk og bærekraft» er et innsatsfelt for et tverrkirkelig samarbeid i regi av Den norske kirke, Norges kristne råd og Kirkens nødhjelp. Målet med arbeidet er at kirkene skal være tydelige aktører som bidrar til nødvendige endringer for å oppnå mer bærekraftige samfunn. I desember 2016 ble det skrevet en sluttrapport som trekker frem måloppnåelsen i fire punkter: Bærekraftige samfunn, Klimaavtalen i Paris, Demonstrere et bevisst forhold til miljø, forbruk og rettferd, Håp og framtidstro. Kirkerådet har i vedtak 6/16 besluttet at Mellomkirkelig råd og Kirkerådet har ansvar for å videreføre disse fire punktene. Saken ble

også behandlet av Kirkemøtet (KM 16/17) som sluttet seg til Kirkerådets vedtak med følgende prioriteringer:

- Grønn kirke – miljøledelse i praksis, med fokus på grønne menigheter.
- Økt samarbeid på prostnivå om kirkens arbeid med skaperverket.
- Redusere klimagassutslipp fra kirker og andre bygninger og fra reisevirksomhet.
- Ressursgruppe på bispedømmenivå videreføres og mandatet bør tydeliggjøres.

Denne saken følges opp av Kirkemøtet i årene fremover og er av stor viktighet. Samisk kirkeråd vil med denne saken bidra til at det i den sammenheng også blir innarbeidet et fokus på urfolk og samenes situasjon i alle faser og deler av dette arbeidet.

Når det pekes på at både samfunnskonteksten og kirkekonteksten skal være i fokus, må også den samfunnskonteksten som samene lever i, og samisk kirkeliv være med. I den grad det skjer en aktualisering av spørsmålet om kirkens rolle i arbeidet med «Klimaendringer, miljø, forbruk og bærekraft», skal samisk kirkelivs rolle være tatt med fra begynnelsen av i arbeidet med saksgrunnet.

Disse spørsmålene har særlig relevans for samene som folk i de land der de bor, og for urfolk over hele verden. Samisk kirkeråd ønsker derfor å rette mer oppmerksomhet mot den delen av kirkens oppdrag som er knyttet til vern om skaperverket og kampen for rettferdighet. Det kan også i den forbindelse rettes økt oppmerksomhet og vurdering av hvordan kirkens oppdrag på dette området kan utformes slik at det omfatter både oppmerksomhet mot, men ikke minst; en fullverdig deltakelse fra samisk kirkeliv på en likeverdig måte.

1.3 Oversikt over innholdet i saksframstillingen

Framstillingen innledes her med hva som er kirkens oppdrag på dette området. Dernest følger en framstilling av det teologiske grunnlaget for oppdraget, slik det er nedfelt i Strategiplan for Samisk kirkeliv (Kirkerådet 2011) og Den norske kirkes Plan for diakoni (Kirkerådet 2010). Dernest beskrives det hvordan arbeidet med kirkens oppdrag bør forankres i den samfunnsmessige konteksten som oppdraget utøves i, og det understrekes at samisk kirkeliv og det samiske samfunn er en likeverdig del av denne konteksten. Dernest konkretiseres kirkens oppdrag på bakgrunn av beskrivelser og eksempler på utfordringer som samene i dag står overfor, i Norge og det tas med noen eksempler fra urfolk i andre land. Det gis også videre en redegjørelse av urfolks situasjon i verden i dag, knyttet til tema. I redegjørelsen for hva som er kirkens oppdrag på dette området, pekes det på hvilke oppgaver som kan løses i lokalmenighetene, i bispedømmene og på sentralkirkelig nivå.

Viktigheten av å øke kunnskapen om samer og samiske forhold fremheves som gjennom økt samarbeid med samiske institusjoner lokalt, regionalt og på nasjonalt nivå. Kunnskapsøking skjer også i samhandling med frivillige, innenfor samiske organisasjoner og foreninger lokalt og nasjonalt. Kirken har utviklet et mangfold av ressurser på dette området, fordi dette er og har vært en sentral del av kirkens oppdrag. Det pekes til slutt på hvordan det kirkelige kall frembringer et mangfold av tjenester som rommer både ord og handling. Det vises til hvordan kirkens forkynnelse, trosopplæring og diakoni kan skape og representere et kritisk nærvær i det offentlige rom. Forhåpentligvis vil dette inspirere til utforming av felles strategier, mer samhandling og framfor alt, til fornyet innsats.

2. Arealvern

2.1 Hva forstår vi med begrepet arealvern?

Ordet; folkekirke indikerer en visjon om å være kirke i det offentlige rom. Det innebærer at kirken skal ha en beredskap til ta på seg oppgaver som fremmer det som er godt, sant og rett i samfunnet. Kirken utfordres til verdibevisthet, og til å se og anerkjenne ulike gruppers verdier. Kirken har gjennom sitt oppdrag en rolle knyttet til temaet «vern om skaperverket» og «kamp for rettferdighet». Dette er i tråd med troen på Gud som skaper av himmel og jord, og Gud som bryr seg om alle mennesker og alt han har skapt. Det kan sies at kirken har tatt

på alvor, og gitt rom for å stille spørsmål ved følgene av også de menneskeskapte problemene som er oppstått underveis. Kirken har på bakgrunn av sitt oppdrag, arbeidet med dette på en annen måte enn andre instanser i samfunnet har gjort eller gjør. Kirkens tilnærming begrunnes blant annet i at ødeleggelse av naturen strider mot Guds ord. Både mennesket og naturen er skapt i Guds bilde og er ukrenkelige.

Bibelfortellingene om Jesus har det samme fokuset, der kamp for rettferdighet og gjenoppbygging av urett er et prioritert mål. Med dette som utgangspunkt fikk disiplene i oppdrag å vise omsorg for de som var utsatt for urett. Fra århundre til århundre har det inspirert til det vi kan kalle en diakonal grunntone i kirken. I Den norske kirkes «Plan for diakoni» ligger føringer for hvordan kirken på ulike nivåer, i arbeidet med planlegging og tilrettelegging kan bidra i det lokale arbeidet på dette området: «Diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Den er evangeliet i handling og uttrykkes gjennom nestekjærlighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet». (Kirkerådet 2010:7).

Diakoniet er en tjeneste for medmennesket og skaperverket og en tjeneste for Gud, heter det i planen. Det heter videre at det teologiske grunnlaget for diakoniet finnes i det oppdraget Gud har gitt kirken, og som kommer til uttrykk i vår samlede kristne tro. Det pekes på at livsbetingelsene er ulike, og at noen har det vanskeligere enn andre. Mulighetene for endring er forskjellige. Vern om skaperverket, beskrives i planen som en del av Guds forvalteroppdrag og innebærer ansvar for å bevare skaperverkets integritet. I dag er det synlig at skaperverket trues med ødeleggelse som følge av at menneskers ressursbruk og aktiviteter. Diakoniet er forankret i og forenet med Guds forsoningsverk i Kristus. (Kol.1.19-20). Det sies i planen «En forståelse av mennesket som herre og hersker over naturen må korrigeres». (Kirkerådet 2010:10). Det sies videre at kirken trenger å styrke forståelsen av mennesket som avhengig i alle dets relasjoner – til Gud, til medmennesket, til seg selv og til resten av skaperverket. I kap. 4.3 Vern om skaperverket, vises det til 1. Kor.10.26: For jorden og alt som fyller den, hører Herren til».

Gjennom kirkens oppdrag arbeider kirkens ulike deler i tråd med til denne teologiske grunntonen om forsoning, ved å peke på det som er skjedd og beskrive det. Dernest ved å peke på hvem som har ansvar, hvilke konsekvenser det har å ha dette ansvaret, for så å peke på hvilke følger dette har for de som blir berørt. Dernest arbeider kirken med å bidra til at den urett som er begått skal gjenopprettes. Uansett hvor langt en kommer i denne prosessen, og om det er mulig eller ikke, kan kirken bidra til å lindre smerte, være til stede, anerkjenne andres subjektive opplevelse og å vise medmenneskelighet og omsorg.

2.2 Samisk kultur under press - når naturgrunnlaget svekkes?

Diakonikonferansen 2017; «Solidaritet koster», hadde Luther-jubileets grunnlag i fokus: Frelse – ikke til salgs. Skapelsen – ikke til salgs. Mennesket – ikke til salgs. Preses Helga Byfuglien sa i sin hilsen ved åpningen av konferansen, at når vi som mennesker utfordres på våre fellesskap, da synliggjøres våre verdier. Hun pekte på at grunnlaget for hvordan solidaritet kan utøves i samfunnet, har å gjøre med hvordan fellesskapet konstitueres. Fellesskap dannes av relasjoner mellom enhetene som inngår i fellesskapet. Alt det skapte står i relasjon til Gud og til hverandre som skapt i Guds bilde. Naturen er som menneskene, en del av skaperverket, og har slik sett relasjon til hverandre, samtidig som det i praksis skapes relasjonelle forhold og gjensidighet i form av at mennesket lever i og av naturen.

I Strategiplan for samisk kirkeliv (Kirkerådet 2011) heter det: «Fokuset på vern av skaperverket gir rom for å revitalisere og løfte frem tradisjonelle verdier knyttet til naturen, og gi disse verdi.» I møte med den globale klimatrusselen har dessuten disse perspektivene fornyet relevans. Det samiske bidraget i planprosessen som ledet fram til ny plan for diakoni, var avgjørende for at vern om skaperverket ble tatt inni i den nye diakoniforståelsen. Det er en utfordring for samisk kirkeliv å inkludere dette perspektivet også i det diakonale arbeidet lokalt.

I dagens verden brukes ord som globalisering, urbanisering, sentralisering og digitalisering, for å beskrive prosesser som skaper et økt behov i hele verden for utvinning av mineraler fra

naturen og et økt behov for energi. Utvinning av mineraler og energiproduksjon forårsaker store naturinngrep og er arealkrevende. Grunnen til et økt behov for ressurser er at det må skje en utvikling og produksjon av teknologi for at prosessene skal være i gang. Det kreves stadig ny produksjon av enheter til industri og samferdsel, i et meget stort omfang.

I denne sammenheng kan det her vises til hvordan regjeringa i form av det som omtales som «nordområdesatsing», i 2013, organiserte en kunnskapsinnhenting på forskjellige satsingsområder som olje, mineraler, vind- og vannkraft. Det var behov for å få oversikt over utviklingen på de ulike områdene. Denne oversikten har Norges Naturvernforbund tatt for seg og publisert. Naturvernforbundet i Finnmark har på sine nettsider lagt ut informasjon om mineralnæringa. Denne informasjonen viser at denne næringa er i stor vekst i Nord-Norge, og mest i Finnmark og Nordland. Tallet på ansatte er doblet fra 2006 til 2011. Nord-Norge har 2 gruver i drift og 14 potensielle innenfor malmutvinning. For industrimineraler er tallene henholdsvis 12 og 21 gruver. Det har vært en meget stor økning i tildelte leitetillatelser, men den reelle leitinga står ikke i samsvar med tillatelsene.

Regjeringa har gitt 100 millioner kroner til letevirsomhet, men ingen midler til forskning. Det er stor enighet at det må satses mye mer på forskning på miljøvennlig gruveteknologi. Gruvenæringa på sin side mener at det går alt for sent med saksbehandling av søknadene. De ber stadig om å få sette i gang med gruedrift og bruker store ressurser på dette. Naturverninteressene på sin side mener at saksbehandlingen bør gjøres grundig, fordi denne virksomheten medfører store inngrep og utslipp i naturen, som er svært skadelige for naturmiljøet og for de som driver med naturbaserte næringer. Som regel tar det 15-20 år fra funn til gruedriften er i gang. Selv om det i dag er stor leiteaktivitet, venter man ikke stor vekst i gruedrift i det nærmeste tiåret. De største gruveprosjektene som har vært og er under behandling i samiske kjerneområder er Nussir i Kvalsund og Biedjovaggi i Kautokeino. Begge har møtt stor motstand fra samisk hold og fra naturverninteressene.¹

Energiproduserende næringer og deres virksomhet medfører store inngrep i naturen. Dette må sies å øke i omfang på internasjonalt nivå. Det finner i dag sted en omfattende båndlegging av naturarealer til disse formål. I Norge er dette beskrevet blant annet av Norsk vassdrags og elektrisitetsvesen (Heretter: NVE), som er et direktorat underlagt Olje og Energidepartementet. De har ansvaret for å forvalte landets vann- og energiresurser og skal sørge for strømforsyning og bedre samfunnets evne til å håndtere de menneskeskapte endringer i naturen. Dette er for eksempel klimaendringer, som innebærer det å håndtere flom og skredfare. NVE har på sine hjemmesider en oversikt over bygging av kraftlinjer og vindkraftverk. Dette er den form for inngrep som vil medføre de største og trolig de mest skadelige naturinngrepene i samiske områder. De som er direkte berørt av disse inngrepene er de som lever av reindrift. Reindriften er en næring som trenger store beitearealer. De blir berørt av disse utbyggingene, på grunn av at beiteland, flytteveier og kalvingsland for rein forringes, og samspillet mellom dyr og natur ødelegges. Et eksempel på en stor utbyggingen i det samiske området omfatter blant annet en ny 350 km lang kraftledning fra Balsfjord i Troms til Hammerfest i Finnmark.

Flere andre store prosjekter som er under planlegging i samiske områder, er en 160 km lang kraftledning fra Ofoten-Balsfjord i Nordland og Troms, en 173 km lang kraftledning i Roan-Trollheim i Sør-Trøndelag og 150 km kraftledninger i et samordnet nett på Nord-Fosen i Trøndelag. I tillegg kommer vindkraftutbygginger. Blant de største er Norkyn, Skjøtningsberg og Rákkucearru i Finnmark, Raudfjell på Kvaløya i Troms, Sjonfjellet og Sleneset i Nordland og flere store prosjekter på Fosenhalvøya i Trøndelag. NVE har blant annet i 2009 gitt en offentlig høringsuttalelse om Samerettsutvalgets utredning «Den nye sameretten» (NOU 2007:13). I den forbindelse har de laget en samlet oversikt over antall saker som er til behandling og som vil berøre samiske områder fra Finnmark til Hedmark. Oversikten omfatter ca. 20 kraftlinjer, 40 vindkraftverk, 180 småkraftverk og ca. 20 større kraftverk som krever konsesjonsbehandling. I denne uttalelsen uttrykker NVE sterk bekymring for at de lovbestemte konsultasjonsreglene som Samerettsutvalget foreslår for å ivareta samiske interesser, vil være «helt u håndterlig for

¹ <https://naturvernforbundet.no/finnmark/gruedrift/mineralutvinning-i-nord-norge-stor-satsing-men-ingen-forskning-article28621-2023.html>

sektormyndighetene», deriblant NVE. De mener derfor at konsultasjonsretten må begrenses til Sametinget og reindriften representert ved distriktsstyrene og den siida / reindriftsgruppe som blir berørt av inngrepet. Dette er et eksempel på hvordan sektorene i samfunnet blir aktører som aktivt arbeider for å svekke samiske rettigheter, og som på vegne av statens myndigheter på denne måten, ikke arbeider i tråd med Grunnlovens § 108, som pålegger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at samene kan ta vare på, styrke og utvikle sin kultur.²

Beskrivelser av klimaendringer i dagens samfunn, både i Norge og i verden for øvrig, er å finne i NOU 2010:10 Tilpassing til et klima i endring. Utvalgets mandat var rettet mot å bidra til økt bærekraftig utvikling gjennom økt kunnskap om hva klimaendringene betyr for Norge. Utvalget peker i utredningen på at samfunnets tilpasning til et klima i endring, avdekker samfunnets sårbarheter, og behovet for tilpasning til de konsekvenser som klimaendringene har for natur og samfunn. Utvalget peker på at klimatilpasning er et sektorovergripende og integrert felt, som vanskelig lar seg isolere fra andre områder med hensyn til gevinster og kostnader. Av den grunn er det vanskelig å få oversikt over de samlede konsekvensene av klimaendringer. Dette er en stor utfordring når det skal vurderes om naturgrunnlaget for samisk kultur samlet sett er svekket. Utvalget sier at samfunnsøkonomiske analyser må inneholde skjønnsvurderinger og at hvilke konsekvenser som pekes på, må sees i lys av dette. I tråd med dette grunnlaget, legger utvalget til grunn at de enkelte sektorene har og tar ansvar for utredning og kunnskapsgrunnlag for en sektorspesifikk klimatilpasning i Norge. Dette gjør det vanskelig å se helhetlig på de samfunnsmessige konsekvensene som de menneskeskapte klimaendringene har. Det er også et spørsmål hvilke kunnskaper som legges til grunn for bruk av skjønn i denne sammenhengen. I hvor stor grad vektlegges for eksempel samisk tradisjonskunnskap i innhenting av kunnskapsgrunnlag?³

Hvordan kunnskapen innhentes har store konsekvenser for muligheter til å skaffe til veie en samlet oversikt over hvilken betydning klimaendringer har samlet sett, i forhold til forringelse av naturgrunnlaget for samisk kultur i Norge.

I den sammenheng kan det være aktuelt å se på hvilke føringer Sametinget i Norge har, innenfor tema som har å gjøre med samiske rettigheter slik de er nedfelt i internasjonal rett og formulert i folkeretten og i urfolksretten. Det handler om hvordan naturinngrep og naturødeleggelser kan forringe naturgrunnlaget for samisk kultur:

Naturlandskapet i tradisjonelle samiske områder er ikke uberørt villmark, men et viktig grunnlag for samisk kultur og næringsutøvelse. Sametingets målsetting er at all arealvern - naturreservater, nasjonalparker og landskapsvernområder - skal sikre naturgrunnlaget for samisk kultur og næringsutøvelse. Naturmangfold bevares best gjennom kontinuitet i samisk bruk. Tilrettelegging for verdiskapning skal skje på en måte som ivaretar eksisterende samiske næringer.⁴

Det er et faktum at naturgrunnlagets bærekraft er en forutsetning for at mennesker kan leve her på jorda. Noen folk har levd i og av naturen i tusenvis av år, på tradisjonelt vis, uten å skade naturen som grunnlag for sin kultur. De har tatt vare på, bevart og videreutviklet sitt språk og sitt samfunnsliv uten å forringe naturgrunnlaget. Med bakgrunn i at det gjennom urfolksretten eksisterer statutter for vern om naturgrunnlaget for samisk kultur i Norge, er det nødvendig å se på hva som er bakgrunnen for dette. Bestemmelsene som er nedfelt i grunnloven, skal sikre samenes eksistens, ut fra deres konstitusjonelle status som urfolk i Norge. Samene i Norge har ut fra dette et rettsvern som også omfatter naturgrunnlaget for deres kultur i tråd med disse menneskerettslige føringene. Dette gjør at det for eksempel i Norge er nedfelt saksbehandlingsregler i Plan- og bygningsloven, som skal sikre at dette naturgrunnlaget ikke forringes. Derav bruk av ord som «arealvern». Det skal kontinuerlig

---

² <https://www.nve.no/>

³ <https://www.regjeringen.no/contentassets/01c4638b3f3e4573929f3b375f4731e0/nn-no/pdfs/nou20102010001000odddpdfs.pdf>

⁴ <https://www.sametinget.no/Tjenester/Miljoe-areal-og-kulturvern>

vrderes om naturgrunnlaget for samenes kultur i Norge samlet sett er bærekraftig. Dette frembringer derfor spørsmålet om hvor mange og hvor store inngrep som kan iverksettes samlet sett, før naturgrunnlaget ikke lengre er bærekraftig.

Ressursområder, naturmangfold, kulturminner og kulturlandskap utgjør vesentlige deler av det materielle kulturgrunnlaget for samisk kultur. Det danner grunnlag for samisk næringsutøvelse, bosetting, kulturutfoldelse og samfunnsutvikling. God forvaltning av areal, natur og kulturarv er derfor viktig for å sikre bevaring og utvikling av samiske kultur. ⁵

Sametinget peker også på at forpliktelsene skal sikre urfolks deltaking, bruk, forvaltning og bevaring av naturressursene i deres områder. Bestemmelsene er forankret i internasjonale konvensjoner og nasjonale lov og avtaler, og disse er også viktige verktøy i arbeidet. Av disse nevnes ILO-konvensjon nr. 169, artikkel 15 nr.1, FNs konvensjon om biologisk mangfold (CBD), Naturmangfoldloven, Konsultasjonsavtalen osv.

Samisk kirkeråds rolle er å utføre kirkens oppdrag ut fra føringer blant annet i planverket for diakonalt arbeid i Den norske kirke. Det er imidlertid også andre føringer, som ligger til grunn for Samisk kirkeråds ansvar på dette området. Dette er vedtak i kirkens styringsorganer i ulike saker, som da blir grunnleggende for hvordan en skal kunne tenke og handle i lignende saker. Dette innebærer blant annet det å følge med og holde seg oppdatert i samfunnsutviklingen. Kirkens oppdrag innebærer en mulighet til å kunne innta en rolle som en form for «vakhund» for negative samfunnsendringer. Å følge med på den faktiske samfunnsutviklingen og å se hvilke følger ulike beslutninger har, for mennesker og natur fordi dette er en del av skaperverket.

Samisk kirkeråd har mulighet til å følge med og gjøre en diakonal vurdering av de pågående prosessene i samfunnet i dag og følge med på i hvilken grad prinsippene om nestekjærighet, inkluderende fellesskap, vern om skaperverket og kamp for rettferdighet blir fulgt. Dette kan for eksempel også innebære å vurdere om samfunnsutviklingen er i tråd med en kulturell, økologisk og økonomisk bærekraft. Samisk kirkeråd kan påpeke hvilke konsekvenser utfallet av beslutninger i arealvernsaker kan ha for samene som urfolk i Norge, og om beslutningene er i tråd med de internasjonale konvensjoner som staten Norge har sluttet seg til. På den måten kan de bidra til å verne om naturgrunnlaget for den samiske befolkningen. Kirken kan belyse, omtale og problematisere og peke på pågående interesse- og verdimotsetning som eksisterer, og de konsekvenser det har for de som er involvert i saken eller berørt av inngrepene.

2.3 Åndelig omsorg for skaperverket

Åndelig omsorg skal ha en plass i kirkens oppdrag, ut fra at diakoni er kirkens omsorgstjeneste. Kirkens tilstedeværelse har dessuten vist seg som særlig viktig i krisesituasjoner. Når katastrofer og ulykker skjer har folk flest en bred forventning til kirken om å stille opp for dem som er rammet. Når det skjer ulykker eller naturkatastrofer ser en helt tydelig hvordan det blir stor oppslutning om kirkelige arrangementer, noe som viser at dette har relevans som en del av kirkens oppdrag. Kirkens rom oppleves som særlig egnet for å være sammen, etablere et menneskelig fellesskap der det å uttrykke sorg, fortvilelse er mulig fordi det er trygt. Derfor kan det være relevant også å åpne kirkerommet for de som er rammet av de før nevnte menneskeskapte problemer, der noen opplever at hele deres livsgrunnlag er truet. Kirkerommet kan brukes som arena fellesskap i sorg, for mange ulike grupper i samfunnet. I de tilfeller der noen opplever seg utsatt for andre menneskers handlinger, og opplever stor sorg, kan de ha behov for et fellesskap som er støttende. Om det er slik at et flertall i et demokratisk organ fatter en beslutning, uten at mindretallet har noen innflytelse på utfallet, kan det skape stor sorg for de som må bære de negative følgene og konsekvensene av tiltaket. Naturinngrep i reinbeiteområder er eksempel på dette. Det er påvist sammenheng mellom slike beslutninger og iverksetting av tiltak, og økte selvmordstall

---

⁵ <https://www.sametinget.no/Tjenester/Miljoe-areal-og-kulturvern>

blant menn i reindriffta. Det pågår forskning på psykisk helse hos reineiere, som viser at belastningene som de samlet sett er utsatt for kan være helseskadelige.⁶

Kirkens diakonale innsats kan sies å være relevant på slike områder. Kirken har en rolle i form av at medlemmene innenfor samisk kirkeliv, er bærer av gamle åndelige tradisjoner og kristne praksiser, med ritualer og symbolske handlinger som bidrar til å skape mening i situasjoner som er krisepregede. Det å tilhøre kirken kan også bekrefte det sosiale og kulturelle fellesskapet som slekta og familien representerer. Dette kan også gjelde for mennesker som ikke oppfatter seg som kirkeaktive. Å delta sammen med din egen gruppe, i kirkelige handlinger, innebærer å være en del av et felleskap. Det å ha tilhørighet til et kristent felleskap, kan også styrke troen. Deltakelse i kirkelivet må ikke nødvendigvis være knyttet til bekjennelse eller andre verbale ytringer. Det kan være mulig å delta selv om du velger å være taus. Det eksisterer også kristne fellesskap utenfor kirkerommet. Dette er fellesskap som får livet til å henge sammen i hverdagen, og også når noe er vanskelig. Familien og slekta, arbeidsfellesskapet og de kristne forsamlingene i de samiske samfunnene, har eksistert fra gammelt av. Disse har fungert som omsorgsfellesskap for noen, men ikke nødvendigvis for alle. Dette kan kirken se og anerkjenne, uten å gripe til tiltak for å få folk til å komme til kirkerommet for å delta eller utføre handlinger som ikke alle er fortrolige med. Kirkens ansatte kan også være til stede ute i samfunnet, når det er behov for dem. Som mennesker er vi alle, om enn til ulike tider og på ulike måter, er berørt av livets sårbarhet. Det kan stilles det spørsmål om og i hvilken grad det er aktuelt at samene i menighetene, blir sett og møtt med sin sårbarhet, på en likeverdig måte? Er det situasjoner og utfordringer som samene står overfor, som skiller seg ut fra flertallets måter å vise sårbarhet på? Blir disse situasjonene sett av de som er ansatte i kirken?

Fadervår og kjente salmer vil ofte være ressurser i mange sammenhenger, og det er aktuelt å ha for øye at det å bruke et av de samiske språkene, er av stor betydning, uavhengig av om deltakerne snakker samisk eller ikke. En annen praksis som er etablert i deler av samisk kirkeliv, er å velsigne naturområder som er utsatt, be eller å holde andakt eller gjennomføre gudstjenester ute på steder som, for å skape rom for synliggjøring av det skapte og dets utsatthet. Uansett hvilket språk som brukes, så vil velsignelsens ord gjenkjennes, og de bærer i seg en egen kraft til å bringe fred og trøst, til de som er berørt og rammet. Samenes urfolksstatus gjør at kirken på dette området har et særlig ansvar for at samene i menighetene kan dyrke sin kultur og tro sammen med andre av sin egen gruppe. Den kompetansen som utvikles innenfor urfolksfeltet, vil også komme andre minoritetsgrupper til gode, slik at også de i større grad vil kunne oppleve seg sett og anerkjent som det de er.

3. Kirkens oppdrag i vår tid

3.1 Kirken har ressurser til å utføre sitt oppdrag

Det er viktig i denne sammenheng å bekrefte at kirkens oppdrag og tjenesten som springer ut av dette oppdraget utgjør en rik arv, og kirken har ressurser til å utføre sitt oppdrag. Omsorg for mennesker i sårbare livssituasjoner har alltid vært en del av kirkens oppdrag i verden, og tjenesten har tatt ulik form fra tid til tid. Spørsmålet er derfor ikke om kirken skal ha et engasjement på dette området, men hva den skal ha sin oppmerksomhet rettet mot og hvordan engasjementet skal praktiseres.

Når det gjelder samenes kristne praksiser og åndelige tradisjoner innenfor samisk kirkeliv, er dette svært lange tradisjoner som kan representere kilder til og ressurser som også kan brukes innenfor diakoniet. Noe av dette er uformelle, muntlig baserte praksiser som ikke er bearbeidet til en akademisk form, og gitt en skriftspråklig struktur. Om det skal finne sted nedtegnelser av denne tradisjonskunnskapen, må dette gjøre med respekt for kulturell selvrepresentasjon og selvbestemmelse slik dette er nedfelt i urfolksrettighetene. Dette gjelder både praksiser knyttet til bønn og velsignelser, men også kommunikasjonsformer som brukes i sjelesorgsamtaler. Det kan for eksempel handle om at det å snakke sammen to og to, er best egnet, når noe vanskelig skal bearbeides. Andre praksiser er knyttet til det å be om fred eller å velsigne det stedet der de skal slå seg ned for å raste, tenne bål, eller om en

---

⁶ <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/reindriften/forskning+og+formidling/om-forskning-og-formidling/forskningsprosjekter/reindrifftas-hverdag>

skal ut på en reise. En annen og svært viktig del av samenes kristne tradisjoner er å delta i en forbønnsgudstjeneste, og å gå til nattverd.

Det er en viktig oppgave for kirken å aktivere disse praksisene, gjøre dem relevante i kirkelivet, ved å gi de verdi og anerkjennelse. Ved å behandle det som et gode, blir de sett på som de ressursene de representerer. Uformelle praksiser kan forringes eller forsvinne om de ikke er i bruk. Som Jesus taler om talenter som noen gjemmer i jorden (Matt 25,25), kan både enkeltmenneskers og menighetens ressurser ligge ubrukte. Disse spørsmål er også belyst i arbeidet som ble utført og ressursmateriellet i med Kirkemøtets sak om kirke og helse. Innenfor samisk trosopplæring er det utviklet ressurser for å anspore barn og unge til å være seg bevisst de verdier som skaperverket representerer i deres liv.

Nettsted for samisk trosopplæring, www.osko.no, har en struktur som er bygd opp omkring det å leve i og nær naturen; bål, bjørk, bål, vann, sol og kirke. Når tema «bønn» skal behandles, tas det utgangspunkt i en kontekst som er felles for alle samer, i fortid, nåtid og fremtid, og det å sitt ute rundt et bål eller inne i en lavvo med bålet som sentrum. Et tema som tas opp er samenes forhold til naturen: «Før i tiden var folk avhengig av det man fikk fra naturen. Folk hadde lært å ta vare på naturen. Hvis du tar alt for mye, så forteller naturen at den vedskogen vokser ikke mer, fisken blir borte i vannet. Du må lytte til naturens stemme, sier mange eldre.»⁷

3.2 Forkynnelse, undervisning og diakoni har et kulturelt innhold

Kirkens oppdrag for vern om skaperverket kommer til uttrykk både i ord og handling, med andre ord både gjennom forkynnelse, undervisning og diakoni. Det er imidlertid også viktig å være oppmerksom på hvordan den tverrfaglige virksomheten i menighetene også omfatter gudstjenesteliv og kirkemusikk. Kirkens kulturelle virksomhet er av stor betydning og bidrar i form av å gi innhold til alle former for kirkelig tjeneste innenfor dette saksområdet.

I Strategiplan for samisk kirkeliv vises det til Kirkens kulturmelding «Kunsten å være kirke» (2005). Den vektla det at Den norske kirke bør legge til rette for at det samisk folk fritt skal få ivareta og videreutvikle sitt språk, sine symboler og uttrykksformer, og gi gode rammebetingelser for å få et levende og livskraftig samisk kirke- og kulturliv.

Strategiplan for samisk kirkeliv vektlegger at tiltakene i menigheten skal ivareta medlemmenes samisk tilhørighet både med hensyn til rammebetingelser og innhold. Dette innebærer at menigheten skal ha kunnskap om det samiske folks kultur, åndelighet, kirkeliv, tradisjon og at dette er en viktig del av tradisjonsgodset som alle i menigheten bør få del i. (Kirkerådet 2011:80). Ut fra en diakonal forståelse handler kirkens oppdrag også om å skape inkluderende møtesteder som kan bringe impulser til endring i form av positiv forvandling, forsoning og myndiggjøring. Her vil samarbeidet med samiske kunstnere ha en uvurderlig verdi.

3.3 Kirkens rolle som deltaker i den offentlige rom i møte med mennesker i krise

Den norske kirke, er tuftet på fortellingen om at mennesker er skapt i Guds bilde, og oppfatningen om at vi alle av Skaperen er tiltenkt et godt og meningsfullt liv. Det forplikter til engasjement for et helhetlig menneskesyn og retten å være subjekt i eget liv, rett til egendefinisjon og selvbestemmelse. Kirkens oppdrag og kirkelig tjenesteyting, er sterkt synlig i samfunnet når kriser rammer på en måte som omfatter mange mennesker. Da vil kirken være representert på en svært offentlig måte, og snakke og føre samtaler i det offentlige rom. Det som ofte er relevant er også i slike sammenhenger, å vise til bibelske forestillinger om det gode fellesskapet hvor rett og rettferdighet rå, hvor det er plass for fremmede og fattige, hvor «enker og farløse» ikke er overlatt til seg selv. Det kan være slik at ikke alle følger seg hjemme i disse beskrivelsene, eller har gjenkjenning i forhold til å ble møtt på en slik måte. For noen, og kanskje særlig for de som opplever å få hele sitt livsgrunnlag truet, vil slike forestillinger kunne være dårlig egnet til å styrke troen, eller gi styrke i kampen for rettferdighet. Dette må sies å være en stor teologisk utfordring for kirka,

og denne utfordringen kan møtes på flere måter. I Strategiplan for samisk kirkeliv heter det i kap 5.9 Diakoni:

Fornorskningen av samene har skapt dype sår som enda ikke er helet. Kirkens rolle i denne historien utfordrer til et forsoningsarbeid som synliggjør og ivaretar det samiske mangfoldet. Samenes rett til eget språk, historie, kulturelle uttrykk, næringsvirksomhet og medbestemmelse må også være sentralt for kirkens diakonale arbeid. Diakoniet har en viktig rolle i å skape rom for å styrke samisk identitet ved å ta på alvor samenes virkelighetsforståelse. (Kirkerådet 2011:85).

4. Kirken og verdens urfolk

4.1 Kirkenes verdensråd

Kirkenes Verdensråd har formulert at tema som bærekraft og klimaendringer, i kirkens oppdrag og tjeneste, må knyttes til grunnleggende eksistensielle spørsmål. Verdigrunnlag og menneskesyn vil være grunnleggende for hvilke forventningene menneskene har til mening i livet. Derfor må det gjøres relevant i sammenhenger der det kan være forskjeller til stede, mellom ulike grupper eller aktører. Dette er en forutsetning for at det skal kunne etableres inkluderende fellesskap.

Kirkenes Verdensråd var samlet for 9. gang, den 14. februar i 2006 og teksten som her er gjengitt, viser hvordan tema på den tiden, for over 10 år siden, var relevant. Dette viser at situasjonen som urfolk i verden opplever i dag, ikke er av ny dato:

The stealing of our land, as well as the destruction of our homelands and forests, has left us where we are today. The world owes a lot to Indigenous peoples, as does the church. Increasingly the world is closing its doors to meetings of Indigenous Peoples. There are becoming fewer events for Indigenous peoples to meet locally, regionally, and internationally to celebrate their stories: both negative and especially the positive. The Church can support such gatherings and thus strengthen the Indigenous Peoples' global networking. It could sponsor an international Church event or series of gatherings during the next seven years for Indigenous Peoples to celebrate their stories and plan a better tomorrow for our youth and children.

Under Kirkenes verdensråds konferanse Just Peace With Earth møte på Island høsten 2017, ble følgende vedtak fattet, noe som viser at problematikken som her drøftes, har stor aktualitet også i dag:

[...]

The Lessons from Indigenous Spirituality

Indigenous Peoples need to be part of the entire process of consultation on climate change. Indigenous people are not the problem but part of the solution, on the front lines protecting Mother Earth and all Creation on behalf of all of us. Indigenous Peoples have experience, wisdom and narratives that can make an important contribution to addressing climate change.

We reject the passive acceptance that some lives, homes, lands, ways of living and therefore ways of being and identity-connection will be 'lost' while others 'gain' from climate change. Forced migrations and loss of identity from the Arctic and island homelands are unacceptable. Non-economic loss and damage (NELD) is a key reality and concern of Indigenous Peoples in the context of climate change. Climate policy discussions must take NELD and its impact on Indigenous Peoples into account.

We encourage the recognition of the wisdom of Indigenous Peoples who have deep and longstanding traditional knowledge of the environments that are their ancestral homelands. Such spirituality and wisdom is for the wellbeing of all created life and the earth and cosmos intended for the generations to come.

With other stakeholders, we seek to advance the recognition, respect and implementation of treaties, agreements and other constructive arrangements that are a concrete commitment to women, youth, Indigenous Peoples, and all peoples for the right to a future. An essential framework and guide for action on Climate Change and Indigenous Peoples is the UN Declaration on the Rights of Indigenous Persons and the 2015 World Conference on Indigenous Peoples Outcome Document.

There is need for concrete collaborative action plans. We pledge our resources, which include visions, dreams, hopes, love, faith, and narratives of meaning to the cause. The grief we feel is a resource, but not our only contribution in this precarious moment.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Denne saken vil ha konsekvenser for Samisk kirkeråds sekretariat i form av et arbeid med å utforme en bearbejdet utgave av denne saksframstillingen, som skal publiseres. Sakens vedtak må også følges opp av sekretariatet i arbeidet med revidering av Plan for diakoni og Strategiplan for samisk kirkeliv.

Det foreligger også mulighet for et arbeid i fremtiden med å stimulere og å legge til rette for at det skapes fellesarenaer hvor dette tema kan drøftes ut fra målet om å sikre at samiske spørsmål og urfolksspørsmål blir satt på dagsordenen når tema belyses.

Det vil ikke innebære økonomiske utgifter på det nåværende tidspunkt, men det vil ventelig kunne bli utgifter og det vil måtte settes av midler til formålet for fremtidige tiltak. Både de personneltmessige og de økonomiske behovene vil måtte løses innenfor ordinære budsjetttrammer.